

Tűztorony (Veszprém)

Lapszámunkat **Holányi Julianna** festményeivel illusztráltuk. A művész a 18. oldalon mutatkozik be

Irodalmi Jelen

VIII. évfolyam
76. szám
2008. február

Örökös munkatársak: Faludy György, Méhes György
www.irodalmijelen.hu 498 Ft; 4 RON; 2 €

(B)irodalmunk határai

Beszélgetés **Kaiser Ottó** fotóművésszel, a *Határtalan irodalom c.* fotóalbumok kapcsán

állapítani, hogy tudom vezetni, mennyire tudom az ő egyéniségét, jellemét kibontani. Ennek ellenére, miután kitanultam a szakmát, s már ebből éltem, az emberábrázolástól messze kerültem.

– Igen, éppen erre akartam utalni: az eddig megjelent albumok nagyrészt épület- és tájfestményeket tartalmaznak.

– Ezek az albumok – Borospincék, Magyar kastélyok stb. – megrendelésre készültek. Kiadói elvárások voltak. S úgy adódott, hogy ezekből mindig kimaradt az ember, mint olyan. Bár el kell mondanom, jó néhány évig dolgoztam fotóriporterként különböző lapoknak, s itt nagyon gyakran épp az emberábrázoláson volt a fő hangsúly.

Sohár Pál: *Égi menedékház*

Pelle János: *Kastély a Kárpátokban*

Magyar Csaba: *Az új gerinc*

Szálinger Balázs: *A százegyedik év*

Czegő Zoltán: *A tárca nélküli apa*

Ferencz Zsuzsanna: *Nobody lánya*

Bíró-Balogh Tamás: *Az Iliá-nap, avagy egy Esterházy-délután*

Szöcs Géza: *Két magyarzsídó lány*

Szabó Pál: *Kepler álma*

Fekete Richárd: *Tükörben*

Kutszegi Csaba: *Brüsszeli gondolat*

Karácsonyi Zsolt: *Egy fesztivál képei*

A TARTALOMMÉRŐ

Új rovatunk:

Tarján Tamás

Szemmagasságban

Kávéházunk

• **Budapesten az Eckermann**

(IX. kerület, Ráday u. 56., a Goethe Intézet mellett)
Február 5-én és 19-én 19 órától szerkesztőségi órákat tart **Szöcs Géza**, az Irodalmi Jelen főmunkatársa.

• **Kolozsváron a Bulgakov**

Minden csütörtökön 14 órától szerkesztőségi órát tartanak munkatársaink: **Gáll Attila**, **Karácsonyi Zsolt**, **Orbán János Dénes**.

• **Szegeden a Grand Café**

(Deák Ferenc utca 18., második emelet)
Minden szerdán 18 órától szerkesztőségi órát tart munkatársunk: **Weiner Sennyey Tibor**.

– Hogy lettél mégis egy kulturális magazin főszerkesztője, s egyáltalán honnan a nagyfokú érdeklődés a kortárs magyar irodalom iránt?

– Az irodalomhoz való vonzódásomat a középiskolából hoztam, de ez esetben másról volt szó. Matyi Dezsővel, az Alexandra Kiadó igazgatójával jó barátságot ápolunk, s amikor megvásárolta a Nyugati téri könyvtárház épületét, engem kért meg, nézzem meg az akkor még öltönyökkel teleaggatott belső tereket, tartsak terepszemlét, mit is lehet majd ebből kihozni. Amikor feljutottam a tetőtérbe, ahol az akkori igazgató fantasztikus panorámájú irodája volt, a következő ötlettel álltam elő: ez ne csak egy áruház legyen, ami tele van könyvekkel és lemezekkel, hanem ezt a panorámás teret kihasználva, legyen benne valamiféle kulturális élet is. Konkrétan a budai várban régen működő Korona Pódium nevű irodalmi kávéház jutott eszembe; valami olyasmit kellene létrehozni. Ebből az ötletből valósult aztán meg az Alexandra Pódium, melynek keretében végül nemcsak az irodalom, hanem más műfajok is teret kaptak. De ha már beindult ez a programsorozat, szükségeltetne hozzá egy programfüzet is. Így készült el a Könyvjelző első száma 16 oldalon. El kell mondanom, nem vagyok egy főszerkesztő alkat. Azt gondolom, ez az eddigi életemből és habitusomból is érezhető. S egyáltalán, nem szerkesztőként, hanem elsősorban fotográfusként szeretném az életművemet létrehozni.

(Folytatása a 12. oldalon)
BUZÁS SZILVIA

Miközben irodalomtudósok folyóiratok hasábjain, konferenciák keretében vitatják: egységes-e a magyar irodalom, létezik-e a határon túliság, beszélhetünk-e külön vajdasági, erdélyi stb. irodalomról; egy fotográfus nyakába akasztja fényképezőgépét, nekivág a nagyvilágnak – egymás után lépve át országhatárokat –, készíti képeit az életterükül más országot választott magyar írókról, környezetükről. Életmozaikok képekben; érzékeny, részletező figyelemmel. Immáron kétalbumnyi. Ő ezzel válaszol a kérdésre, mert számára a magyar irodalom, bizony, határtalan.

– Szülővárosodban, Pápán tanultad a mesterséget. Mesélj a kezdetekről!

– Be kell vallanom, nem fotográfusnak készültem, inkább világcsavargónak. No, de félre a tréfával! Érettségi után sikertelenül felvételiztem a Külkereskedelmi Főiskolára, s apám javaslatára, hogy tanuljak valamilyen szakmát, elmentem egy műterembe fotográfiát tanulni. S azt gondolom, ha akkor nem az emberfényképezéssel találkozom, hanem mondjuk tárgy- vagy reklámfotóval, akkor ebbe a dologba nem is szeretek bele. Fényképezés közben tulajdonképpen kommunikáció folyik köztem és egy vadidegen ember közt – mert a fényképező és az alany valamiféle kölcsönhatásba kell, hogy kerüljön. Ettől valahogy mindig izgalmas és bízsergető volt a feladat. Mit tudok én erről az emberről meg-

Téglából épült karácsonyi kép, circa 1940

Bár az óceán volt közöttünk,
Béla bátyámat kétszer is láttam,
halála híre előtt, és
utána is, a hír nyomában.

Először egy földbányában
mákos kalácsot ettünk kalács nélkül,
de a máktöltelek furcsa gyanú-
morzsával töltött meg belül.

„Ez túl sötét és savanyú” –
szóltam én. „Hogyan ízlik?”
Ő csak evett, evett, tekintete messze
máshol, pedig szavak helyett

a kórházban már csak szemével
beszél, a nyelve béna volt,
csak az akna falát nézte,
csak a néma rögökhöz szólt.

Elfordultam tőle, eldobtam a kalácsot,
melynek se tésztája, se mákja nem volt.
Kint várt a család. „Eszik, eszik,
de ahogyan rág, annyira nem tetszik.”

Később, a régi, már lebontott házban,
Kedves, hű emlékek társaságában,
olyan jól, lazán éreztük magunk,
úgy határoztunk, ott maradunk.

Így ment el az egész nap, megjátszva
a tarka-barka Disney-könyveket,
főleg a „Három kismalac” szöveget,
egy volt a kérdés, ami a felelet:

„Fúvok és fúvok, míg szétfúvom a házad,”
mi voltunk a farkas és a három kismalac,
egyszerre építettük és romboltuk le
a szalma- vagy téglafalú házakat.

Béla volt a komoly, a kőből építő,
én pedig az ifjabb, léha és vidám;
minek nekem komolykodni, míg ő
itt van velem, és mindenre vigyáz?

A sötét farkas az alig-felnőtt
nagybácsink volt, elment a háborúba,
de nem volt elég sötét ahhoz, hogy
megtalálja az utat, mely hazahozta volna.

Béla talán vissza tudna jönni,
ha a régi ház még most is állna,
ám csak akkor, ha én is odatalálok,
egy színes álmodat kézen fogva.

Abban a házban boldog, jó békeidők járnak,
és mi ketten énekelhetjük bátran:
„Nem félünk a farkastól, a farkastól,
nem bánt az, csak megkóstol.....
.....megkóstol.....”

Égi menedékház

Itt laknak bent a rokkant angyalok,
szolgálatukkal nem boldogultak,
valaha szépek voltak, de szárnyuk már erőtlenn,
sem égen, sem földön nem emeli őket.

Egy-egy újonnan jött még néha vakmerőn
a mélybe veti magát csakazértis,
vissza őket mindig élve
az őrangyalok kézen fogva vezetik.

De mikor szemük már megtelt
a kőfalakkal és rácsos ablakokkal,
tollazatuk nézegetik hosszan,
elszáradt zászlóit egy rég legyőzött hadnak.

Sok rokkant már szétszaggatta satnya
szárnyát, fehér tollruháját,
próbálkoznak még néha-néha
úgy vérfoltosan és térdepelve,

de hangjuk már halk imára sincsen,
átkozódni ők meg nem tanultak;
így élnek a rokkant angyalok, a
szárnytalanságban megtébolyultak.

Téli színpad balladája (Homage to Giselle)

A köd fehér lepedője
köztük, mint laza
és rég elvesztett reményekből
összefont ballada.

Győztesék már tovább mentek,
elhalt rég a szent csata,
ők, mint csupasz fák, maradtak:
vesztéseknek holt hada.

Vagy szeretők s elhagyottak
sírban-nevelt népfaja
az, ami az erdőben itt
találkozót tartana?

Mindegy az, hogy miről szól az
erdő gyászos táncdala,
oda festhet bárkit fának
könnyével a ballada.

Az ismerhetetlen

Egyszer az ISMERHETETLEN autója jön
ordító kipufogóval,

és én felkelek a kedvenc fotelemből,
és kinézek
a kételyeim közötti résen.

Mi volt ez?
rámkiabál
a levél az asztalon.
De mi VOLT EZ?
Ég az ablak, a kétely redőnye is lángol.
Egy Szomszéd madár
száll
át az út felett.
Mit fogok kérdezni az ISMERHETETLENTŐL?

Jelentés Sydenham útról

Más újság nincs,
vigyázunk magunkra
és az egerekre is,
habár más már
nemigen jön be a házba
az őszi levegő is alig,
az is csak akkor,
ha nem esik.
Az eső nem kell,
kint hagyom, ha lehet,
szítáló levelekkel;

az iszapos alkonyatban
már csak a sötét
sörénye látszik.

SZABÓ PÁL

Négy évszak (részlet) Tavasz

Hiába szóltál! – Ablaküveg mögött
a napsütéshez már meleg is vegyült;
fehér, szelek-szaggatta felhők
úsztak előttem a kék szemedben.

Sietve mentem... , hol van a hóvirág?
De mit találtam? Fák koronái közt
csak jégcsapot, havat, didergést!
Szép tavaszunk idejében éghet!

Idő a váagnak, nem szerelemnek árt,
türelmesebb és nem csapodár. Ne nézz
se vissza túl, s ne várd előre
téli tavaszban az őszi nyárt is!

Kepler álma

„Mi nagyszerű kép tárult fel szememnek!”
Madách Imre: Az ember tragédiája X. szín

Palástodon túl, – láttam! –, Urániám:
Nevemben indul csillagaid körül
találni lakható planetát
lencse-tükörrel az űrteleszkóp!

Egy óceánnyi mély Univerzumunk,
s tudás-sziget csak benne, amit tudunk;
az ismeretlen hajózva
egyre növekszik e végtelen: part!

Maholnap is két szonda rovar-rover
leszállt a Marson, nyújtva ki csápjait
robotkarokkal, hat keréken,
küld mifelénk panoráma képet.

Kevés kilenc bolygó, tizedik, lehet
kering, követve három egyenletem,
de negyvenöt fok pályasíkján
félezer év minékünk, mi ott: egy!

Tekintsd jövődet: Emberiség, a Föld
kihal, megöljük kozmikus otthonunk;
a Hold az új, a Mars, Titán vagy
távolí Rendszereket keressünk?

Keress ma társat, nézz fel az Ég felé!
Jelekre vár vagy intelligenciát
kutat tudós, kutat közember
élet után a galaxisokban:

Terád találtam! – Kémlelem arcodat,
de ismeretlen, mély, ragyogó szemed
jelére vár e néma szempár
egymaga: emberiség-magányban.

Kezem, kezéd közt csak nanométerek,
atomnyi vonzás, mikrovilág-Remény;
Urániám erőtlén: itt csak
szem-sugarad szemeim lakója!

Az *Ilia-vázlat* című írásában Esterházy Péter egy nemrég történt szegedi utazásáról szól, melynek során meglátogatta Ilia Mihályt (a szöveg az *Ex Symposion* 2007-es 59., *Ilia tanár úr* című számában jelent meg), vázlatpontokat ír, egy meg nem született írás műhelynaplóját: a saját előtörténet után „következnek egy konkrét eset bemutatása, az ún. Füzi-kirándulás (egyes források szerint Füzi-Jankovics-kirándulás)”, majd „annak kidolgozása, hogy miként jut le ő [J] és Elbeszélő Én Kecskemétre, *noha* Füzi úr ezt pontosan elmagyarázta nekik.” (Hogy Kecskeméten mi történt, arról is vannak információim, mert írásos és képi „jelentéseket” kaptam róla, de mivel nem voltam jelen, csak ezeket tudnám *interpretálni* – ez pedig nem lehet egy krónikás feladata, mint ahogy „annak kidolgozása [sem], hogy hol található Kecskemét és Szeged közt a legjobb pacalos hely, és hogy megfordult-e ott Petőfi”, merthogy nem tudja.)

A Szegeden történt eseményeknek szemtanúja voltam, ezért – bár az egész műfaj gyanús, hiszen az alábbiakat igazából évtizedek múlva kellene leírnom, kortársi visszaemlékezésésként, csakhogy ezzel a műfajjal két baj van: az, hogy kortársi, és hogy visszaemlékezés – itt tennék eleget ama E-vázlatpont felszólításának, mely szerint a kecskeméti események után következne „annak leírása, ahogy ott ültek mondott személy lakótelepi lakásában, és nem történt semmi fontos, csak épp megtörtént, amit terveztek, és ettől úgy érezték – ennek pontos kidolgozása.”

Kidolgozom én, ki hát. E mondatnak most apropója is akad. Bíró-Balogh Tamás nevű illető ugyanis nem volt jelen alábbi eseményen, „csak” egy Balogh Tamás, ami nem ritka név. (Hogy csupán egy példát említek: Édesapám.) Bevallom, Vámos Miklós – mint az *Ab Ovo* kiadóvezetője – már tizennégy éve jelezte a (név)problémát, s javasolta a névváltoztatást, de ez nem nagyon akaródzott, ezért csak jelzésként leírtam az akkor megjelent könyvbe, hogy *ki nem vagyok én* ezen a néven: akkor nem voltam a Frádi kapusa, a *Délmagyarország* munkatársa és az *Egri csillagok* egyik fejezetében Jumurdzsák. Időközben még többen lettek a baloghtamások, és most, fura helyzet, azt kellene leírnom, hogy *ki vagyok én*. A Márton Lászlók a lakóhely jelölésével való megkülönböztetést választották; ez a megoldás azonban csak a pillanatnak él, az adott publikáción kívül *mindenhol* eltűnik. Egy könyvborítóra mégsem lehet ráírni, hogy „Balogh Tamás (született 1975-ben Gyomán, Szegeden él)”.

Az említett Ilia-nap 2006. május 13-ra esett. Egy héttel korábban Kertész Imre érkezett minden előzetes bejelentkezés nélkül a Csorba utcai lakásba. Azért ez is megjegyzendő kép: ahogy a Nobel-díjas író odamegy a négyemeletes panelház bejárati ajtajához, megkeresi a kaputelefonon a feliratot, *Dr. Ilia M.*, mert ennyi fér ki, aztán gondosan elolvassa, hogy

röviden csengessen, majd csönget egy picit, és amikor Ilia Mihály felesége beleszól odafönt, hogy tessék, Kertész Imre azt mondja, hogy ő Kertész Imre, és éppen erre járt.

„Jól idézhető anekdota, hogy amikor egy külföldi kongresszuson valaki Gyomát afféle Oxford- vagy Cambridge-szerű szellemi központnak vizionálta, Kner így felelt: Kolléga úr nyilván nem tudja, mi az, amikor valami nem a viszonyokból, hanem a viszonyok dacára jön létre. [...] Kner Imre népbén, nemzetben gondolkodott, de ott, akkor a nép és nemzet nem gondolkodott öbenné. Mihály beszámol a barátának, Fülep

Lajosnak, mit tud épp apjáról; olyan, mintha egy Kertész-szöveget olvasnánk: Itt nem volt nagyon rossz dolguk, ami azt jelenti, hogy a kosztól csak a gyengébb szervezetűek haltak éhen, és aránylag kevés volt a kivégzés, és a veréseket is el lehetett viselni.” Mondta Elbeszélő, a krónikában hamarosan bekövetkező felcsöngetés után szinte napra pontosan egy évvel az Országos Széchenyi Könyvtárban, a Kner-kiállítás megnyitóján (*Lám és dacára*. ÉS, 2007. máj. 18.). A Gyoma szó minden erőltetés nélkül behelyettesíthető a Csorba

utcával, Kner Imre pedig Ilia Mihállyal, azonban „ez a dacára nem mindig győzedelmes, nem lehet az”. Elgondolkodtató, s akár irodalomszociológiai vázlat megírására ösztönző, hogy a Szeged nevű bánat-tengerben található dac-szigetek lakói miért mind kockaházakban élnek.

Felcsöngetés, rövid, beleszólás, lépcsők (lift nincs), kopogás, ajtónyitás. Öröm.

Az ezután következőket – csak a tényhűség kedvéért – rekonstruálni leginkább Bahget Iskander fotóiról lehet, kiváltképp azért, mert Iskander sohasem csinál beállított képeket, nem pózoltat, na jó, csak néha, pl. éppen az *Ex Sympó*-ban van pár ilyen portré. Ilia Mihályon házikabát és szövetpapucs van, Elbeszélő Ő-n rövid ujjú kék farmering, hozzá hosszú szárú kék farmernadrág, a társaság többi tagja szintén alkalomhoz illő ruhát visel, Füzi Lászlón és Iskanderen is kék ing, Jankovics Józsefen végre vajszerű. A nagyszobában ülnek le, nyitott erkélyajtó mellett, mert – bár most nincs dohányos a látogatók között, ahogy időnként szok lenni, cigisek, pipások, szivarosok, tubákosok és bagórágók – jó idő van. Elbeszélő Ő nem említi, hogy IM felesége, Júlia éppen nem volt otthon, kirándult, és azt sem, hogy Iskander dokumentált.

A képeken EP beszél, figyel, nevet, IM beszél, figyel, nevet, JJ beszél, figyel, nevet, FL beszél, figyel, nevet, BT figyel. Közülük viszont kiválik, s önálló életet kezd egy sorozaton belüli sorozat, melyeken egyedül Elbeszélő Ő látszik, sok-sok papírlappal.

Valahogy szóba kerültek az ügynökök (jelentgetők, besúgók, titkos megbízottak, kinek hogy), ez a téma a társaságban – krónikáson kívül – mindenkit *személyesen* érintett. IM ekkor fűrgén felugrott a kanapéról, átsietett a dolgozószobába, és az ajtó mögötti árnyéktérből magával hozott egy nagy papírköteget, amely akár gépelt kézirat is lehetne, az *opus magnum*, és sajátos, de sajnálatos módon valóban az, mert egy élet van benne adatolva, leírva, jelentve, besúgva. IM elegáns mozdulattal Elbeszélő Ő lába elé hajította az *anyagát*, röpiült a nehéz, döngve ért földet. *Lábartónak jó*, nevet IM.

Az *Ex Sympó* borítóján egy IM-portré van, és egy interjú-részlet, amelyben IM éppen a róla író és az őt idéző Elbeszélő Őt citálja: „Ahogy az Esterházy által is idézett Ilia-mondás szól, alig tudok megtenni harminc vagy ötven kilométert, hogy nem találkozom tanítványommal.” (Elbeszélő Ő *Hogy van* című írása a *Forrás* 1994. szeptemberi számában jelent meg.) Az utóbbi időkben az is kiderült, hogy ez az egykori besúgóira is igaz. (Szegeden belül a besúgók közti táv max. 500 méter, és egyik-másik nem szégyelli magát újabb névre szóló dedikált verseskötetével „megajándékozni” IM-et.)

Kép-regény by Iskander: Elbeszélő Ő felhúzza a szemöldökét, mutogat, nevet, bogoz. Előtte 2000 oldalnyi irat. (Valaki már biztos kitalálta: regény csakis kizárólag jelentésekből. Több nézőpont, több stílus, több nyelv, több helyesírás.) Olvas, gondterheltebben néz (közben egy másik – meglehet máskor készült – képen IM nevet), szemüvegét homlokára tolja, kissé előrehajol, térdeit összeszorítja, és combjain tartja a nagy dög dossziét, amely még mindig 2000 oldal, illetve már csak 1999, mert az első lap kézben van tartva, aztán tekintet elborul, ajk lebiggyed, váll megroggyan. Végül léptek végére. (Ez nincs a képen.) Hogy Elbeszélő Ő mit olvasott, egyrészt sejtethető, mert minden jelentés valamiképpen kicsit hasonlít egymásra, másrészt tudható is, mert IM az utóbbi időben a Bárka-online „hasábjain” (www.barkaonline.hu) közzé is tett néhány „érdekesebb” darabot.

Búcsúzások krónikáinak még azt is sikerült megkérdeznie Elbeszélő Ő-től, hogy miképp fordítana le egy német nyelvű levélen szereplő Desider v. Kosztolányi aláírást, és hogy akkor mi is a helyzet Heidi Klummal. Végül pedig, miután az írók visszaindultak Budapestre, Kecskemétre, férrias egyszerűséggel autózva haza, csöndben, beszélgetve, szemben a lebukó nappal (ennek festői leírása), krónikás az egy évvel később megjelenő mondatra gondolt: „Egy Ilia-nap az nem okvetlenül jó vagy boldog, az csak egy biztos pont.”

BÍRÓ-BALOGH TAMÁS

Emlékhely

VI. fejezet

Pár hónappal a testület fölállta
Után már gödör ásított a telken,
S szakértők hada hemzsegett fölötte.

Addig is szavazások ebben-abbán
Az ügyben: vezetőszerék tekintet
Nélkül arra, hogy áll-e szinbetonban
Szerződésük. A távozók lelépti
Díja nem forgott a viták tüzében –
A betyárbecsület sosem nehéz ügy,
Ha más pénze az ára. Jó előre
Letárgyalt leselejtezések, új s új
Géppark és autók – a parkokat díszítő
Virágokra megújított papírok:
Jók *egynyáriak* is, hisz' így telente
Új kontraktus íródhat, új felekkel.

Könnyű volt napirendre venni mindezt:
A gödörre vetült a nép figyelme.

Több mázsányi talaj került platókra
Szortírozva: a minta ment ki Bécsbe,
Építészirodák nagyasztalára,
S minden útba eső akácfa mellett
Készült egy-egy erős hatástanulmány:
Mit bír majd ki az épület, ha szél fúj,
Ha esik, s ha borús az idő, a házban
Dolgozókra miként hat az, hogy át kell
Költözködni a más színű világba,
Mit állhat ki a mélygarázs a körben
Húzódozó vizek ellenében, aztán:
Nyugtató-e, ha bármilyen szökőkút
Áll a tág aulában, és az ügyfél-
Szolgálat levegője jó-e, hogyha
Illatos. Kifizetv.....e mind, darabja
Két- és ötmillió között, de még terv-
Rajz se volt, amiről vitázni tudna
Az új testület.

És az összes ügyben
Egyhangún szavazott a ház, Dióss is
Aláírta a rendeléseket, majd
Némán szívta fogát. Hiszen világos
Volt, ha nem teszi s obstruál: az ügyre
Nagyobb fény esik.
Így a pult alatt tűnt
El vagy százmillió forint, s mikor már
Úgy gondolta, elült a nagyszüret, hát
Megjött Bécsből a földtanos jelentés:
Új helyszínt – vagy a mostanit javallják
Két méter kavicsággal... és szavaztak:
Kavicságy, na de kétszeres, hiszen nem
Újságospavilon fog állni rajta...

Dióss látta, miként folyik ki minden
Félretett millió, s határozott: ha
Megállítani ő kevés is, a dolgok
Tálalása talán kicsit segíthet,
S szövívőt keres. Az: se több, se más, mint
Szakma – tiszta tekintet és erős hang
A tanult alapokra, és beállhat.

S új arc kell, hogy a szövívőt ne érje
Senkinek keze el; saját *találmány*
Legyen: hála tartsa meg, és ne bármi-
Nemű más kötelem vagy ismeretség.

Így került be a szervilis Hahóthy
Az újrakosi pulpitus mögé – egy
Hosszú éjjel után, hiszen fiút szült
Felesége a templomos Bakáts tér
Szülőotthona gyér világú szintjén.
Interjúja okán kapott bizalmat,
S jól jött az, hiszen éppen állást
Keresett.

A százegyedik év
(lírai pamflet)

Hivatalba állt, s Dióssnak
Szövetségese lett a várt viharban,
Amely még nem akart sehogy kitörni.
Lenyűgözte Dióss, kiben letűnni
Készülő kor erős urát szerette
Hinni: vad modorú lovast, de művelt,
Nagylelkű vezetőt. Apát. Hahóthy
Azonnal hivatalba állt.
A pártok:
Keresték; csupa nagyszerű ajánlat
Hangzott el – na de most bejött Dióss nagy
Számítása: olyan gyökértelen volt
Ott, Újrakoson, és olyan gyanúsán
Alkalmatlan a fölkinált javakra,
Mint egy *pap*, ki a hit kódébe bújva
Nem láthatja, milyen divat szerinti
Ruhákban megy a nyáj a szentmisére.

Amikor legelőször állt a mikrofonnál,
Már azt *kommunikálta*, hogy talán nem
Épülhet föl a ház a terv szerinti
Időpontban, a nyárutón – a fő ok
A fagyott talaj, ám a legnagyobb hír,
Hogy tervrajz: *van*; az uniós kalaphoz
Az újrakosiaknak ez hiányzott,
S nem árt tudni: a testület nem állt le
Télen, dolgozik, és továbbra is nagy
Az összhang; a napokban új ülés lesz;
Polgármester urunk javaslatára
Ad-hoc testület áll föl, és a döntést
Az meghozza hamar.
Zavart hívások
Indultak meg a házban és körötte:
Milyen terv?!
S bizony ám: Dióss az ősszel
Már gondolta, hogy ez lesz, és egy ismert
Mérnököt keresett. A megjelölt út

Nem volt épp elegáns, de *jogszerű* és
Gyors. Így persze a megszabott idő is
Kevés volt, hogy a pártok egy lojalis,
Új mérnökre találjanak. Dióss megette
Őket reggelire, s mivel Hahóthy
Kihirdette, hogy erre szakbizottság
Alakul, s a napokban: azt is önként
Szavazták meg – a tervezési díjból
Nem jut pénz: megadóan elfogadták.

Nem volt rossz az a terv: modern, világos
Vonalú, levegős, teret betöltő
Jövő háza kacérkodott papíron
A jelennel – a már fölállt bizottság
Elfogadta, s a pártok is bemérték,
Hogy Dióss kigolyózta őket.
Aztán
Jött a nagy nap. A győztesek közismert
Mosolyával a pulpitus mögé állt,
S köszöntötte a megjelent lapok meg
Tévék képviselőit a matt szmokingú
Polgármester. A nagyterem vidáman
Motozott, kamerák sínen suhantak
Vágóképeikért: a már kiosztott
Napirendre hajoltak, és a képen
Egyetlen napirendi pont díszelgett.

Ünnepélyes, erős hitű csütörtök.

Aztán Rajnainé, a nyílt ülés le-
Vezetője beszélt, s a két hatalmas
Mell mögül, melyeken megállt Hahóthy
Szeme, gyors szavazást ígért.

A két név
Ismeretlenül ült Dióss fülében –
Tervezők nevei! S ahogy kinyitná
Száját, már A Hatalmas És Erős Nép
Megtett Képviselőin Átvezérelt
Tervrajz volt a kezében, és a táblán
Egy ellenzavazat, csak egy piroslott –
Kótháé, aki most szemét lesütve
Ült, s fölnézni se mert.
Dióss magához
Vette hát a papírt, s fejét, akár egy
Sebzett vad, fölemelte.
Mély, feszült csönd
Terjengett a sorok fölött, a sajtó
Fásult képviselőit is megülte
Ez az ünnepi hangulat.
Dióss most
Szorította az ing, s a toll remegve
Futott rá a papírra.
Taps fogadta
S éljenzés az aláírást, a zsíros
Hajzatú kamerások is vidáman
Biccentettek a pulpitus felé.
Nem
Baj, hát mindegy, a terveket ki jegyzi –
Ezt gondolta Dióss, de még vetett egy
Pillantást az imént csukott szemekkel
Aláírt papírosra, és a dátum
Láttán minden erő kiszállt belőle.

Rossz fénymásolat állt Dióss kezében,
Rajta több letakart betű, de tisztán
Látszott mélyfeketén: *ezerkilencszáz-
Hat*. S a rajz... nagyon ismerős. Nagy Isten!

(B)irodalmunk határai

(Folytatás az 1. oldalról)

De visszakanyarodva a Könyvjelzőhöz: az első szám olyan nagy siker lett, hogy Dezső megkért, továbbra is én formáljam, felügyeljem. S hál' istennek, hamar összejött egy profi csapat, amellyel a mai napig is dolgozom, immár egy megújult, 96 oldalnyi terjedelmű folyóirat minőségi tartalommal való megtöltésén. De számomra ez még mindig rendhagyó dolog, mert emellett fotográfusként folyamatosan mászkálok a világban – csinálom, most épp a Határtalan irodalmat –, s havonta kb. tíz napot töltök itthon, amikor is összeállítjuk a lap aktuális, következő havi számát.

– Gondolom, a Határtalan irodalom c. rovat is ötleteidnek egyike volt...

– Így van. Amikor kollégáimmal elindítottuk a Könyvjelzőt, arra törekedtünk, valamiképpen más legyen, mint a hasonló kulturális periodikák. Természetesnek vettük, hogy a határon túli magyar írók valamiképpen belekerüljenek, felkeltsük az érdeklődést irántuk és műveik iránt. Hisz voltak évtizedek, amikor szinte szólni sem lehetett róluk, s lássuk be, ez a hosszú elhallgatás máig kiható, alig-alig ismerjük őket, sokukról nem is tudunk. Így született az ötlet: fotósorozattal mutassuk be őket. Aztán ahogy sokasodtak a fotók, megfogalmazódott: jelentessük meg album formájában az összegyűlt anyagot. Az Alexandra Kiadó pedig vállalta mindennek a költségeit. Így született meg az első két kötet, s készül már a harmadik és a negyedik is.

– Elek Tibor írja az Új Könyvpiac hasábjain – fotóalbum, esszé és szépirodalmi antológia, lexikon egy kötetben...

– Megkértük az alkotókat, hogy a fotográfiákhoz maguk írjanak szövegeket. S tényleg, kis túlzással mondható, műfaji gazdagság jellemzi az albumokat, hisz van, akinél lírai, másoknál nagyon is realista vallomások olvashatók, de miniszépek is születtek szép számmal, vagy épp a fotókra asszociáló verssorait küldték el kommentárként néhányan. Mindezek mellé, hogy az album kerek egész legyen, hozzátettük az alkotók egy-egy művének részletét, s mindenkinél rövid életrajzot és bibliográfiát szerkesztettünk. A kötet záróakkordjaként pedig néhány Magyarországra települt író a határon túli írói létéről kérdeztünk meg.

– Mesélj arról azért bővebben, hogy is kezdél neki a munkának!

– Amikor bizonyossá vált, hogy az ötletből valóság lehet, úgy gondoltam, hova máshova indulhatnék először, mint Erdélybe. Itt kérdezte meg tőlem Kovács András Ferenc, nem akarok-e találkozni Lorand Gasparral, mert hogy ő is erdélyi, s épp szülőföldjén tartózkodott. Lorand Gaspar erdélyi? – csodálkoztam el; hát én éppen csak hallottam a már nyolcvanas éveit taposó kitűnő francia költőről – melleleg kitűnő fotográfus is –, s nem tudtam, hogy a név Gáspár Lórándot takarja. Ekkor vetődött fel tulajdonképpen bennem az irodalom határtalanságának gondolata. Vajon hova is húzzuk a határokat? Egyáltalán húzhatók-e határok? Erdélyi utam mellett is azért döntöttem, mert Magyarország határán kívül eső terület. De ha már kívül eső, s az itt élőket bemutatom, akkor milyen igazságtalanság lenne, hogy akiket máshova dobott a történelem, kimaradnának. Ezen lamentáltam, s végül arra jutottam: a magyar irodalmat egységes és osztatlan egészként kell szemlélni, így irodalmunk Magyarország határain túl eső részeit kell feltérképeznünk, bemutatnunk. S az írók, akiket felkerestem, sorra hívták fel figyelmemet, szerkesztőtársaim figyelmét másokra, ők se maradhatnak ki. Persze, a teljesség igényét lehetetlen volt felvállalni, de a munkát szakadatlanul folytatjuk.

– Biztosan találkozta olyanokkal, akik nehezebben nyíltak meg, vagy éppen zavarta őket a fényképezés. Egy jó fotó nemcsak az ember külső jegyeit mutatja meg, hanem a belső világát is visszatükrözi, s ezt nem mindenki szereti nyilvánosság elé tárni. Hogy sikerül mégis a fotográfusnak feloldani a feszültséget, áttörni a gátakat?

– Volt három ember, akikkel egyáltalán nem jutottam dűlőre. Ketten már az első megkeresés alkalmával közölték: megszólalni sem hajlandóak magyarul. Az ő esetükben nyilvánvaló volt, reménytelen a helyzet, mert olyan sebeket hordoznak magukban, amiket nem tudok feloldani. Persze voltak olyanok is, akik bár vállalták a fotózást, mégis huzakodtak kissé. Azt tudni kell, hogy én nem akartam őket mindenáron lefényképezni, nem vagyok az a rámenős típus, aki bemegy egy lakásba, és rögtön fotómodellt csinál a hetvenes évek íróiból. Mindig egy rövidebb-hosszabb beszélgetés előzte meg a fényképezést. Ezalatt ő nagyjából meggyőződhetett róla, nem akarom feltétlenül prekonceptiók alapján ábrázolni. Tehát mindkettőnk megelégedésére szeretném a munkát végezni. Ez azért is fontos volt, mert számomra ez egy rendhagyó antológia, amelyben gyakorlatilag értékmentés folyik. Ezek az emberek, akik szerepelnek a már megjelent kötetekben, tele vannak már sikerekkel az adott országban, ahol élnek, s itthon alig-alig ismerjük őket. Tehát a cél az volt, hogy „behúzzuk” őket a magyar irodalomba.

Amikor az első kötetet készítettem, akkor nehezebb dolgom volt. Egyrészt felvetődhetett a kérdés: mit akar az irodalom környékén egy fotográfus? Másrészt: féltek attól, hogy nem abba a kalapba kerülnek majd, amelybe szeretnének. Értem ez alatt a különböző politikai és vallási meggyőződéseket, anyagi különbségeket stb. De ezekről akkor sem, most sem, s egyáltalán

nem akarok tudni, bármely munkámat is végezzem. Itt a fő szempont egyedül az érték, a világba szétszóródott magyar értékek felmutatása. A második kötet készítésénél már könnyebb dolgom volt, vihettem magammal, megmutathattam az elsőt, hogy láthatóvá válják, mi is a céloom, törekvésem.

– A képekhez maguk az írók írtak kommentárokat, de hogy történt a képek kiválasztása? Ki döntötte el, melyek kerüljenek bele az elkészült sorozatokból az albumba?

– Mindenki megkapta az elkészült képeket, de az alapválogatás mindig az enyém volt, hisz ők azokat a szempontokat, amelyek alapján egy háromszáz oldalas album összeáll, nem tudhatják. Tehát abból, hogy mért pont az ominózus képek kerültek az albumokba, nem volt senkivel utólagos konfliktusom.

– A képeket nézegetvén számomra az is egyértelműen kitűnik: sikerült lélekben is közel kerülnöd az alkotóhoz. Erről árulkodnak a megörökített, jellemzően személyiségükből fakadó mozdulatok, gesztusok. Mindez feltételezi a kérdést: születtek-e barátságok a munka során?

– Igen, elég sok barátság kötődött. Ezért is merem azt mondani, hogy fantasztikus része az életnek ez a munka. Többükkel szívet szorító találkozás volt az első, amely magában hordozta a barátság kialakulását. A világ különböző fertályain kötődött ismeret-

Kaiser Ottó

Kovács András Ferenc (Románia)

Lorand Gaspar (Franciaország)

ségekről beszélünk, de ezek az emberek most már hazahazalátogatnak Magyarországra, s ilyenkor felhívunk, felkeresnek. Nem ritka, hogy hosszú órákon keresztül beszélgetünk, s van mit mondanunk egymásnak, jól érezzük magunkat együtt. No, ez ugye már a barátság definíciója? Számomra mindegyikőjük sorsa egy-egy legenda. Legendás életek, legendás sorsok, melyekből nagyon sokat lehet, vagy lehetne tanulni. És nagyon érdekes volt hozzájuk közel kerülni, felfedezni, hogy az az, egyrészt élettapasztalat, másrészt egyfajta kényszer, hogy belőlük egy ilyen író vagy költő, tehát egy önkifejezésre alkalmas ember vált, nagyrészt annak a történelmi helyzetnek és kiszolgáltatottságnak köszönhető, hogy kénytelenek voltak a magyar nyelvet megőrizni beszédben, írásban.

– A második kötet szerkezeti felépítése némiképp változott. Szépe egy szimpatikus változás, hisz az adott országokat is néhány jellemző épület- és tájfényképpel mutatod be, megteremtve egy kellő alaphangulatot.

– Tulajdonképpen nem lényeges, de mégis jelentős különbség van a két kötet közt. (A nyomdai minőségről nem is beszélve.) Sok műfaj találkozik itt egymással, s itt most a fotográfiáról beszélek. Amikor az első albumba belekezdünk, nem láttuk tisztán, hogy lehet a különböző műfajokat jól összefűzni. Amíg csak a Könyvjelzőben publikáltuk a képeket, nem merült ez fel szempontként. De egy album már szigorúbb szabályok közt épül fel. Tehát itt a különböző műfajú fotókat – portrékat, táj- és enteriőrfotókat – kellett megfelelően, egymással harmonizálva, egységes egészet alkotva összeszerkeszteni. Az első kötet ilyen szempontból kicsit összekapkodott lett, de a másodikban már sikerült kialakítani a megfelelő szerkezetet. Például az általad említett változás is ennek fontos része.

– A Határtalan irodalomnak itthon több bemutatója is volt, melyeken a kötetek szereplői is szép számmal részt vettek, s igen őszinte és meleg hangon vallottak a közös munkáról. Engem azonban a májusi londoni bemutató érdekelne. Miként került erre sor, s milyen volt a fogadtatás?

– Az albumok londoni bemutatója nem a mi ötletünk volt, hanem az ott élő Sárközi Mátyásnak és Gömöri Györgynek. Közvéleménykutatást végeztek, lenne-e erre befogadó készség az ottani Magyar Kultúra Házában. Ennek végeredménye egy kamara-kiállítással egybekötött könyvbemutató lett. A bemutató két nyelven, angolul és magyarul folyt, de nagyon kellemes hangulatban, tele humorral, tele empátiával. S azóta már kaptunk meghívást Helsinkibe, Stuttgartba, Kolozsvárra.

– Szólnunk kellene már arról is, hogy a Határtalan irodalom hamarosan önálló folyóiratként is debütálni fog.

– Ez így van. Az első szám valamikor késő ősszel jelenik majd meg, kétszáz oldalon, s minden szám egy-egy ország köré szerveződik. Az elsőben a fókuszpont Itália lesz. Az itt élő magyarokról fog szólni, irodalomról és a társművészetekről. Így helyet kap benne fotográfus, szobrász, festő, irodalom-szervező, sőt, kis mértékben ugyan, de tudományos munkákról is szó esik. S itt az irodalom már annyira határtalanná válik, hogy az adott országban élő írók mellett megszólalnak itthoniak is, a megfelelő kontextusban.

– Honnan a folyóirat-indítás ötlete?

– A munka folyamán nem valamiféle koncepciót követve választottunk, kik is kerüljenek az albumokba, hanem leginkább a véletlen vezetett bennünket. Így a két kötetben tizenkét országból negyvenkilenc író mutatott be. S körülbelül ugyanennyien kerülnek bele a következő kettőbe is. Több helyütt elhangzott a kérdés: miért pont ők? Szerkesztőtársaimmal egyre inkább éreztük ennek súlyát, és az ebből következő felelősséget. A többiekért miért, milyen alapon nem mutatjuk meg? Tehát innen az ötlet, amit valójában a folytatás kényszere szült. Persze ez egy nagyon kellemes állapot számunkra! Mert mi a célunk? Hogy megpróbáljuk megmutatni, milyen jelentős szellemi ráhatással vagyunk mi, magyarok, a világra.

– Mondottad – készül a harmadik és negyedik album...

– Az első két kötetben kizárólag Európát jártuk be, a harmadikban, ami már majdnem készen van, Európa mellett New York és Washington is szerepelni fog. A negyedikben szintén Észak- és Dél-Amerika kap főszerepet, de mellettük pl. Izrael, Spanyolország és Hawaii. Ezek után ugye bátran elmondhatjuk, tényleg határtalan a mi irodalmunk. A világ minden szegletében jelen vagyunk.

FEKETE RICHÁRD

A némaság dicsérete

A csend meséli múltadat
Szemed szilánkja törve
Beléd karcolt üvegszavak
Vonnak üres tükörbe

Szemhéj lezárva ordítasz
Sikíts az éjbe vallj rám
De elterülsz akár a zacc
A kávécsésze alján

Hullát a nájlón átölelsz
Szivembe olvadt méreg
Ha néma testem visszavesz
A titkokat kivéded

A sárga szívet elnyelő
Nap sem mondhatna többet
Csak égre festett serpenyő
Egy felfelé hullt könnyed

És hangtalan a térzene
Most jöjjenek ha tudnak
A némaság dicsérete
A csend meséli múltad

Tükörben

én istenem jó istenem te áldott
halld meg szavam e főbenjáró álmat
segíts hogy beteljesítsem a vágyad
motyogj el értem végtelen imákat
lássuk egymást holdvilágnál és kérjed
hogyan láttassam meg a világot véled

megnézheted hogy fut ráncba az éjjel
hogyan bújjik el egy hegy mögött a nap
dorbézolhatsz mennyen túli kéjjel
mielőtt a reggel szemedbe kap
felébredhetsz egy halványszürke csókra
elindulhatsz a munkába s talán
– ha lépteiddel együtt ver az óra –
bekopoghatsz a hús föld ajtaján

hallhatsz meséket óriásokat
láthatsz királykisasszonyt kiből nő lett
s mikor magába zár egy gondolat
szeretheted a glóriátlan nőt
fizethetsz értük érzelmeket és hálát
miközben testük-lelkük téged jár át
Úr lehetsz a dísznók közt te kondás
(Isten-isten, minőségi romlás)

és látlak én is égi székhelyedről
nézem álmod lelked és az arcod
figyellek s ha úgy látom jónak fentről
zajos szívedre cédulát ragasztok
buzgó kezeid egymásba fonod
hogyan „legyen meg a te akaratod”
majd fagyos ujjal érint meg a nemlét
az ég szeméből rád csöppen egy emlék
s te átviharzott halandó szavakkal
fohászkodol hogy szűnjön meg e lán
s mikor redőtlen éjbe vált a nappal
imára gyúlsz s bocsánatomra vársz

És akkor, áldott, isteni alak,
ha jól felelsz, én megbocsátalak.

BOLDOGH DEZSŐ

Borges emlékére

Szerettem volna „úgy ihellni” verset,
komolyan... ahogy az időt teremti
egy nagyhatalmú Senki, félistengermek,
gondok, embergondolások feletti
fura ördög vagy absztrakt mennylakó.
Ha már ide száműztem egykor,
látnom kell, hogy életem átalható
napjai mögött az evilági por
mint pereg (az ő idejük is méri),
hány valódi évezred, pillanat-rom,
mely észrevétlen, sorsomat tetézi,
lesz emlékké a boldog sivatagban...
„Homályommal holt mítoszokba” laknom,
isteni tréfa? – halandó-alakban?

Két feljegyzés

I.

Azt mondta, hogy többé nem ér rá.
Én legalábbis úgy hittem, hogy élek.
A telefon-kalitka körül a világ csaholt.
Aztán a betonszagató fűrógépek.
A téren a dög. (Pokolörzö-fajta volt.)
Indulni próbáltam. („Szellemem lángja odaéghet?”)
Ők közömbösen tették a dolgukat.
(Nézted, ahogy lapátolják az árkot,
barna arcukat, törődött kézfejükét nézted.)

II.

Megint Veled, megint Veled ébredt.
Hallgatja az éjszakát, mint máskor a
zsongást, a hülye rádiózenéket.
Ősz volt ott is, az ősz tócsáiban lábolt,
mert kiszökött a gáz a halál hőlégballonából.
Aztán óangol sikátor lett az utca.
Csupa csönd, csupa rossz előjel,
botladozott, vállán nyolc tonna levegővel.
Felejteni akart nyilván, ezért nekivágott,
hogyan hagyja ezt a nagyjából egyforma
nők emlékeiből létesült világot.
De megint Veled, megint Veled ébred.
És most hűlt helyedet tapogatóják
novemberi halott utcalámpafények.
Kinyúltan hever, hagyja, hogy egy csillag
jeleit még meztelen bőrébe bevéssze...
Aztán az éjszakában elzúgó kamion.

(Hidegrakomány árva verdesése.)

DONKÓ LÁSZLÓ

ó az a gyík...

„Egy szalamandra bandukolt előtte
a veresedő avarban...”
/Szepesi Attila/

ó az a gyík ott a kövön

libabőrös pikkelyes-álca
óvta lány-belsősegeit
moccant mint egy eleven-pálca...
szeme lustán pislant felém
jegesen megnézett magának
s úgy tettem mintha érteném
mért kacsintgat rám az az állat.
gyöngy-szép volt kellelte magát
sztárolta magát ahogy mondják
leste miként zabálnak a csukák
süllők = szelíd anakondák...
a tiszai-gyíkok nem buták
einsteiniek
annak is akinek randák!

az én arcom = az én tükröm

„A víztükörre ráhajolt
s vacogva látta nincsen arca.”
/Szepesi Attila/

hogyanha nekem arcom lenne
tükröm nézné magát benne
megeglátna ha repedt karcos
aki arca = öreg harcos.
nyúlt szeméből fény villanna
hullna szájából a manna
nem-kevés csók repdekelne
hogyanha nekem szájam lenne.

de nincs arcom de nincs szájam
kitépte holló a májam
szívem helyén nagy úr tátong
beleszúrva dárdás ág-bog
a tükröm is összezúzva
hasonlítok bendegúzra!

mi marad utánad?

mi marad utánad ha
deszkák közé szegelnék?
veled hal a kemence-
padka s a konyhaszeglet.
ha elviszed magaddal
a szűzfűző-hokedlit
s neked már nem szaggat ba-
log mama sem nokedlit?
mi marad mi maradhat
azt hiszed majd a versek?
ha közben hóhajú ősz
lesz s benned a dal veres lett?
talán apád gyalulta
koporsóláda-szeglet
s deszkák közé szegelt
mezítelen segged?

hercegisasszonyok

Andersennek

az ekcémás birsfa a göcsörtös
csillagokra nyújtja zongorára-
illő bot-ujjait s zenélni kezd
a lomb mint fehér billentyűk
gálicos-levelek mozdulnak le
és föl chopint játszik a szél
valami keringőt... s táncolni
kezdelegykésőszi pille
szárnyaminttüll-szoknya
lebben-libben-lobog... úgy
táncolnak a vén andersennél
aszúzihercegisasszonyok.

Őszi uton

Fejér Gyopárka,

performer.

1976 nyarán született Debrecenben. Miután a Jászberényi Tanítóképző Főiskolán szerzett művelődés-szervező diplomát, alkotó közösségekkel és performance-szal, táncal foglalkozik. A Speciális Heurisztikák Performansz Csoport alapítója és vezetője. Angliában és Indonéziában folytatott tanulmányokat. Debrecen, Budapest és Szekszárd után jelenleg Szegeden él; szervez, táncot és mozgást tanít, fotózik; emberjogi aktivista.

Ramadáni reggelen

Hajnali zápor az utca porában,
készül a város, az Ég ide lát.
Eljön egy új nap a szép Ramadánban,
s böjttöli hittel a Nap sugarát.

Készül az asszony étel-imával,
tűri a főzést, korty vize nincs.
Mozdul a leple büszke örömben,
éke a fátyol, egy rossz szava sincs.

Kapja a jó szót ninestelen árva.
Hallod a dics-hírt, földig ima,
jószívű tál rizs, bő adományok,
lesz a szegénynek új böjti ruha.

Szólítok asszonyt édesanyának,
köszönök férfinak édesapát,
én szívem ő szívük egy dobogásban,
családnak éljük a Föld csapatát.

Hindu alkonyatban

Nyílik a lótosz, enyhül a hőség,
Asszony a tállal útnak ered,
Füstölők parázsló, illatos útja,
Lépte a lakban körbe vezet.

Most szedett bimbók a kerti bokorról,
Rizs-csomag, jó víz, halk imaperc,
Megáll a díszes háziszentélynél,
Harmadszor ma már, a csendbe evez.

Díszíti békén, rakja a szirmot,
Leül egy cseppet, elmeditál.
Hangtalan szóval kéri az áldást,
Homloktól füst-tánc Ég fele száll.

Rózsaszín, fehér és sárga virágok,
Számptalan szegletbe jut kis csokor.
Séta a házban, a kertben, a létben,
Végtelen alkonyi béke honol.

(Folytatás a 11. oldalról)

5.

A mester nekilátott, hogy megfesse kedvenc témáját, a vihar utáni óceánt és félkörben a tengerpartot, amely még magán viseli a pusztítás sebhelyeit. A márványpadló csodálatosképp nedvessé vált, de az átszellemült Orfini, elmerülve az alkotásban, nem vette észre, hogy bokáig vízben dolgozik.

Egy törékeny lélekvesztő megnőtt a festő ecsetje nyomán, s most már a vászon egész előterét elfoglalta. Hirtelen felhangzott a távolban az evezők ütemes zaja, olyasfajta elevelességgel, mint a halászmadarak szárnycsattogása. A zaj közeledett, lassanként (egyik oszloptól a másikig úszva) betöltötte a termet, azután megszűnt, s csak néhány fennakadt vízcsepp tündökölt remegve az evezők tollán.

A vezírek és emírek, vállig vízben, az etikett megkövetelte merevséggel szép sorban lábujjhegyre ágaskodtak. A tajték már elérte a kalifa szívét. Olyan mélységes volt a csönd, hogy egy megbűntetett háremhölgy néma könnyhullatását is hallani lehetett volna a szeráj felől...

A semmiből fölbukkanó alak valóban Nicolaus volt. Viseltes, hétköznapi ruhája lógott rajta, melyen még látszott a feslés is, amit hajnalban, a katonák betoppanása miatt nem tudott megvarrni; nyaka körül azonban furcsa vörös kendő lobogott.

Orfini befejezte a munkát, ám az utolsó ecsetvonás előtt halak így szólt:

– Halottnak hittelek...

A másik – felelet helyett – izmos karját nyújtotta, s szolgálatkészen besegítette a festőt a tengeren hintázó bárkába, melynek minden részlete, még deszkáinak erezete is tökéletes aprólékosággal lett kidolgozva.

...A márványmennyezet visszatükröződött a vízben, s ezért úgy rémlett, mintha Nicolaus egy roppant barlang belsejében forgatná az evezőket.

Halvány derengés csorgott szét, mint az elfolyó égbolt.

Az alámerült vezírek, emírek, katonák, eunuchok és rabszolgák haja ott kígyózott a hullámokon, testük azonban mozdulat-

tenek – sorolta ártatlan életörömmel Nicolaus. – Keljünk át a hullámokon túlra...

– Nem bánom – egyezett bele örömezt Orfini.

És az öreg mester (korát meghazudtoló fürgeséggel) magához ragadta a kormányt, erőttől duzzadó tanítványa pedig buzdgón hajolt az evezők fölé. A bárka lassan, de biztosan távolodott, keskeny barázdát hasítva a mesebeli, valószínűtlenül kék vízben. Kisvártatva a barázda hangtalanul összezárult, mint egy behegedő seb.

Ha az olvasó a trónterem felől nézi, már nem tudta volna felismerni az evezőpadokon ülő férfiak vonásait; de még kivehető volt Nicolaus vérvörös kendője, míg Orfini szakálla zabolátlanul röpködött a szélben. A lapátok csobbanását elfojtatta a távolság. A bárka csak egy folyvást zsugorodó festékkölt lett a mennyboltnak (az alkonyóra színeiben ragyogó) mérhetetlen freskóján.

Buja, forró, aranyárga pára szállt föl a vízről, akár a hurik lehelete.

A lélekvesztő ekkor megkerült egy fantasztikus alakú szirtfokot, mely elzárta a kijáratot a nyílt tenger felé. Mielőtt teljesen eltűnt volna, még rázuhant a köszirt szívsvorító árnyéka.

Végezetül a porig alázott művész, Orfini, meg kutyahúségű tanítványa, Nicolaus, örökre elhajóztak a szelek szárnyán a kalifák (és mindennemű földi uralkodók) birodalmából, a mester által festett, szemképráztató óceánon...

Holányi Julianna

(sz. 1947. aug. 20.)

Nagyenyeden születtem, édesapám Molnár Árpád, a Bethlen Gábor Kollégium zene- és filozófiatanára, édesanyám Bartus Julianna. Gimnáziumi tanulmányaimat az évszázados nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégiumban, egyetemi tanulmányaimat pedig a Kolozsvári Műszaki Egyetemen végeztem. Képzőművészeti fejlődésemet kezdetben rajztanáraim irányították, meghatározó szerepe Gazdáné Olosz Ella textilművésznak volt. Nagyenyeden elvégeztem a Horhat Horea festőművész által irányított festőiskolát, Martonvásáron pedig a prof. Beung-Kun Sou dél-koreai festőművész által vezetett akvarell- és kollázs mesterkurzust. 1989 októbere óta élek családommal együtt Magyarországon.

Kedvelt technikáim az akvarell, pasztell és tus. Alkotásaimat bel- és külföldön eddig 90 önálló és több mint 100 csoportos kiállításon mutattam be. Több kiadványt, újságot, könyvet, folyóiratot is illusztráltam (1995-ös Bakony-Baltoni Kalendáriumot, Várpalotai naptárat. Új Horizont Veszprém megyei irodalmi folyóiratot, megyei kiadványokat, újságokat, Hantz Lám Irén: *Nagyenyed szöveg-képben* c. könyvét, útikönyveket stb.).

Szülőföldemmel való kapcsolatomban folyamatos, évente kiállítok Erdélyben (Nagyenyed, Torockó, Marosvásárhely), több alkalommal résztvevője voltam a Nagyenyedi Inter-Art Nemzetközi Művésztelepnek.

www.holanyi.hu

Erdélyi tavasz

A színészi test ott mozog, jár-kel a színpadon a kellékek, díszletelemek között, és hangokat ad ki. Néha olyan hangokat, amelyek valójában nem is hallhatóak, de egy jól megkomponált színészi gesztus, a színész arcának egy apró rezdülése is elég ahhoz, hogy a kép, az adott, egyszeri és megismételhetetlen látvány valósággal beleégjen a néző retinájába, miközben a hang is képes lehet arra, hogy beszakítsa a nézőtérre ülők belső, ugyancsak láthatatlan dobhártyáját.

Mint annyiszor, most is a látható és a láthatatlan örök párviadala zajlik a deszkákon. A láthatatlan a láthatóra támad, mert ő maga akar láthatóvá lenni, míg a látható a láthatatlan dimenziók felé tör, mert úgy érzi, hogy éppen a nem láthatóság által válik igazán láthatóvá.

A fesztivál legsikerültebb előadásai éppen azok, melyek a fent említett belső feszültséggel terhesek, hiszen ebből a feszültségből születnek a több mint egy hétig tartó rendezvénytársulat legemlékezetesebb pillanatai. Olyan pillanatok, vagy hosszú percek, amikor a színház saját határai, másként szólva: saját teste ellen támadva, azt felboncolva és a nézőnek megmutatva, irányítja rá a tekintetet a színház lényegére, amiről elég annyit tudni, hogy egyetlen pillanatban is képes elrejtőzni, főbb sajátosságait pedig minden előadás más és más fényben világítja meg.

Akárcsak az első napon a kolozsvári társulat által játszott Woyzeck (Mihai Mănișiu rendezése), amely a látványos díszleten túl (mint a különféle bonyolult és ijesztő, méreteik által is félelmetkeltő orvosi eszközök), olyan apróságokkal fogja meg a nézőt, és húzza magához a nézőt, mint a színpad deszkáin borsószemekből kirakott kereszt, vagy a címszerepet alakító Bogdán Zsolt hátára ragadó borsószemek.

A borsó olyan sokféleképpen jelenik meg az előadás során, hogy többértelmű jelentése igazi színházi metaforává alakítja. Nem csupán kellék és díszletelem, de hangforrás is, miközben a színész testének külső és belső felületére is hatást gyakorol (lásd: a bőrre tapadó borsó, illetve a borsó mint táplálék), a színpad és a színész egészére hatást gyakorol. Elmondható, hogy ebben az előadásban a borsószem nem a kínzás és a kísérletezés eszköze, sokkal inkább egy olyan erős színházi jel, mely által a többi jel (a színpadi játék összes többi eleme) is egy adott irányba mozdul el.

A Woyzeck-ben valamiféle belülről kifele irányuló energia-hullámot figyelhet meg a néző. Az ugyancsak a kolozsváriak által játszott *Ványa bácsi* esetében (a harmadik kolozsvári fesztivál-előadás a *Hosszú péntek* volt), egy kívülről befele, a tér egy adott, belső pontja felé haladó tendenciát figyelhetünk meg. Az Andrei ʼerban által jegyzett előadás kívülről indít, hogy végül a néző tekintetét az „istálló” előtt álló, sárral körülvett miniatűr ház makettjére irányítsa. A rendező ugyanis nem elégszik meg a színpaddal, és a színház egészét birtokba veszi. Miközben a nézők a színpadon foglalhatnak helyet, addig a színészek bejártsszák a nézőteret, a karzat peremén egyensúlyoznak, vagy éppen a zsinórpaddal magasából néznek le a többi szereplőre és a nézőre, olyan „térleményben” részesítve a közönséget, amilyenben mindeközéig nem volt része. A játékteret szinte a végletekig kitérítve Andrei ʼerban mégis az előbb már említett makettre fókuszál, mintegy figyelmeztetve a nézőt: nem csupán az előadás szereplőit veszi körül a vidéki sár, elég távolról nézve maga a színház (a benne ülő nézőkkel együtt) is sárral körülvett makettnek tűnhet.

A fesztiválon szereplő előadások közel felét nem sikerült megtekintennem, például a Temesvári Állami Német Színház *Koldusoperáját*, vagy a francia Théâtre Tattoo *A konyha* című előadását. De még így is akadt bőven látnivaló, hiszen a kolozsvári magyar színház előterében egymást érték a különböző kapcsolódó rendezvények, mint a Both András díszlettervezői munkásságát bemutató tárlat, vagy a Tompa Gábor rendezői pályájába betekintést nyújtó album bemutatója.

Igazi fesztivál-hangulat uralkodott – büfébeli csevelekkel, fesztiválújsággal, s amikor az egyik könyvbemutató közepette behallatszott a Sétatérrel egy skót dada hangja, már senki sem kételkedhetett abban, hogy az *Interferenciák* valóban nemzetközi fesztivál. Olyan rendezvény, ahol az egymástól teljesen eltérő stílusok, színházi beszédmódok is békésen elférnek egymás mellett, sőt: éppen a különbözőségek által hoznak létre változatos, de mégis egységes egészt.

A két fentebb ismertetett kolozsvári előadás a látványvilág újszerűségével is meglepte a közönséget, miközben a fesztivál budapesti, illetve krakkói vendégei éppen a hagyományos díszletezéssel ébresztették fel a néző kíváncsiságát: ha ennyire megszokott, hétköznapi a díszlet, milyen lesz az előadás?

A budapesti Katona József Színház Ascher Tamás rendezte *Ivanovja* illik a díszlethez, a kopottas folyosóhoz, ami néha

ebédliként, máskor nappaliként funkcionál. Mert az előadás maga, a színpadi játék, a színészi alakítások is egyszerűek, a végtelenségig lecsupaszítva mutatják meg az emberi érzéseket. Érződik, hogy itt minden milliméterre pontosan kimért és megkonstruált, olyan előadás, amelyben minden szereplőt kényelmesen megfigyelhet a néző. Mert ebben az előadásban nincs igazi főszereplő és mellékszereplő. Az *Ivanov*-ot alakító Fekete Ernő épp olyan fontos része az előadásnak, mint a Jegoruskát alakító Kun Vilmos. Habár nagyszínpadi előadást látunk, mégis egészen közel jön a nézőhöz ez az előadás, mégpedig a részletek finom megmutatása által, mint az eladósorba került leányok figurái közötti különbségek, vagy az öregek sakkzó jelenete. Ami azonban együttlélegésre, együttérzésre készíteti a nézőt, az nem más, mint a magány mindent átható, kesernyés illata. A szereplők még a testi érintkezés pillanatában is fényévnyi távolságra maradnak egymástól, a történet nem folytatódhat, de mégis, mindegyre folytatódik. Az *Ivanov* után egy újabb, a realista játék -

csoda, ha konfliktusba kerül szinte mindenkivel, például a divát remekül alakító Maria Presecannal, aki néhány, a diva-szerephez illő klisé és gesztust is megenged magának. Kísérleti előadás ez, amelyben a színház színháziassága és a színház teljesen csupasz megjelenési formája – már-már színháztalansága csap össze. A különböző játéktípusok ötvöződése tehát ez a *Sirály*, s mint ilyen: az Interferenciák záróköve.

Egy fesztivál képei

modorhoz közel álló előadás emelte még feljebb a mércét a kolozsvári fesztiválon: a krakkói Stary Teatr *Tartuffe*-je (rendező: Mikolaj Garabowski). Itt is egyfajta realizmussal találkozik a néző. Akár napjainkba illő, de mégis kissé régies szobabelső tárul elénk, amikor a szereplők is megjelennek – rádöbbenünk, hogy a sok aranyozás nagyon is új, újgazdagék nagyzási hóbortja és *Tartuffe* a világ másik oldaláról, a csölakók közül toppan be az üzletember családí fészékének kellős közepébe. Gyorsan alkalmazkodik, és nem lepődik meg semmin, pókerarcában van valami, ami támadásra kész

vadállatra emlékeztet. Mozdulatai gyorsak és könnyedek, *Tartuffe* (Zbigniew W. Kaleta) mint éles kés siklik át az előadás nagypolgári/újgazdag világán, amely mindegyre megáll, elidőz, fausti módon megpróbálja lassítani az idő múlását, persze hiába.

A fesztivál ötödik napján ezúttal a kolozsvári román színház épületében láthatjuk Samuel Beckett *Ó, azok a szép napok!* című darabját, a Kleines Theater – KAMMERSPIELE Landshut előadásában, amelyben Winnie-t Stief Magda alakítja, a díszlet Helmut Stürmer munkája. Két olyan név, ami több mint ismerősen cseng a kolozsvári nézők számára (Stief Magdát a fesztivál ideje alatt avatták a kolozsvári magyar társulat örökös tagjává). A színpadon berendezett stúdiótérben, egy hatalmas korong közepén Stief Magdát pillantja meg a néző, mellkasig a földben, ám a korong alatt elhelyezett tükrök miatt úgy tűnik, hogy a Winnie-t alakító színészből csak ennyi maradt. Nem látjuk a test folytatását, a tükrökből a nézők néznek vissza ránk. Az előadás második felének elején már csak a fej látszik ki a korongból.

Kíváncsian vártam a madridi Teatro de la Abadía *Emlékezni fogok mindnyájatokra* című előadását is, ám a produkció alulmúlta várakozásaimat. Mindenből csak megvillantott valamit, egy kis dalolás, egy kis tánc, egy kis filozófia, éppen csak felrajzolt kapcsolatok és viszonyok, ám az előadás nem állt össze egységes egészzé – még a szórakoztató műfaj kategóriájában belül se tekinthető valóban értékes és izgalmas produkciónak, annak ellenére, hogy voltak pillanatok, amikor a színpadon zajló események kis időre ugyan, de magukkal ragadták a nézőt.

A fesztivál további részét nem láthattam, pedig igencsak kíváncsi lettem volna a San Diego-i vagy a franciaországi Théâtre Tattoo előadásaira, így annál inkább érdekelt, milyen lesz az ugyancsak Andrei ʼerban által rendezett *Sirály* (a nagyszabedű Radu Stanca Színház előadása).

A színpadon berendezett „stúdió” téglalap alakú játékterében, egy érdekes, merész kísérlet tanúi lehettünk. A *Ványa bácsi*ban a térrel szemben kialakított viszony az előadás egyik legfontosabb mozgatórugója, a *Sirály*-ban azonban a színészi és az amatőr (vagy inkább civil) játékmód egymásnak feszülése hivatott ugyanerre. Az idősebb szereplők mindannyian színházat játszanak, miközben a fiatal generáció a tiszta színház és a tiszta hétköznapi felé tör, ám az álarc nélküli megmutatkozás nem bizonyul járható útnak, sőt még az is kérdéses, hogy egyáltalán képes-e megmaradni a színházi konvenciókon belül. Ugyan a felvállalt amatőr/civil játékmód néha már kilépni látszik a még színházi játékból. Jó példa erre Adrian Neacʼu (Trepljov) alakítása, aki olyannyira kívül van a világon (színházat, szűkebb és tágabb értelemben vett környezetet is beleértve), hogy nem

Fotó: Biró István/Ványa bácsi

KARÁCSONYI ZSOLT

Fotó: Szilágyi Lenke/Ivanov

Fotó: Florin Biolan/Woyzeck

